

ÖĞRETMENLERİN SINIF LİDERLİĞİ DÜZEYLERİNİN TESPİTİ**DETERMINING TEACHERS' CLASS LEADERSHIP LEVELS**

Halil İbrahim BÜLBÜL¹, Şükrü ORUÇ², İzzet DOĞAN³, Yavuz DEĞİRMENCİOĞLU⁴,

Makalenin Alanı: Eğitim Teknolojileri**Makale Bilgileri****Geliş Tarihi**

18.09.2022

Kabul Tarihi

18.09.2022

Anahtar Kelimeler

Okul,
Öğretmen,
Sınıf liderliği.

Özet

Öğretmenlik sanıldığı kadar basit bir meslek değildir. Özellikle demokratik eğitim sisteminin üst sınıflar tarafından kabul edilmesi gerekir. Önceki eğitimin tutarsızlığı, mesleğin adanmış olmaktan daha fazlası olduğu anlamına geliyordu. Bu meslek, sürekli değişimin peşinden koşmak, kendi tarzını bulmak, öğretimde, yenilikte ve yönetimde yenilik bulmakla mümkün olur. Bu durum ancak liderlikle gelişir. Öğretmenler olarak liderliği anlamamız ve yaşam tarzımızı tanımlamamız gerekir. Öğretmenlerin sınıf liderliğinin tespit edilmesi için 162 öğretmenle anket uygulaması yapılmıştır. Yapılan anket sonuçlarına göre öğretmenlerin sınıf liderlikleriyle demografik özellikleri arasında ilişkiye rastlanmamıştır.

Article Info**Received**

18.09.2022

Accepted

18.09.2022

Keywords

School,
Teacher,
Classroom
leadership.

Abstract

Teaching is not as simple a profession as it seems. Especially the democratic education system needs to be accepted by the upper classes. The inconsistency of previous education meant that the profession was more than dedicated. This profession is possible by pursuing continuous change, finding your own style, finding innovation in teaching, innovation and management. This situation only develops with leadership. As teachers, we need to understand leadership and define our lifestyle. In order to determine the class leadership of the teachers, a questionnaire was applied to 162 teachers. According to the results of the survey, no relationship was found between the classroom leadership of teachers and their demographic characteristics.

1. GİRİŞ

Öğretmenlik mesleği en eski mesleklerden biri olup, şekil değiştirse de gelecekte var olacağı düşünülen bir meslektir. Bir toplumun yaşaması ve gelişmesinde en önemli unsurun eğitim olduğu söylenebilir. Ülkeler, eğitim yoluyla bireylere sosyal kültürel değerleri ve sosyal davranışları benimsetmekle birlikte bireylerin gelişme, çalışma ve öğrenme motivasyonlarını da arttırmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki ve eğitim sistemindeki değişim ve değişimler kaçınılmaz olmakta, öğretmenlerin becerileri ve öğretmenlik rollerine ilişkin beklentileri de bundan etkilenmektedir (Yetim ve Göktaş, 2004).

¹ Nazmi Duhani İlkokulu, İstanbul, e-mail: arkashalil@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6940-9427 (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

² Altay Çeşme İlkokulu, İstanbul, e-mail: sukrü.oruç@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3657-2743

³ Altay Çeşme İlkokulu, İstanbul, e-mail: dogan.izzet@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7056-3245

⁴ Hasan Şadoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İstanbul, e-mail: yavuzdeg1971@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5531-6673

Eğitim sisteminin kalitesi, sistemi oluşturan her öğretmenin kalitesine de bağlıdır. Bu nedenle öğretmenlik mesleği sadece kazançlı bir alan olarak değil, aynı zamanda duygusal yatırım ve özveri gerektiren bir meslek olarak da değerlendirilmelidir. Öğretmenler toplumun mimarı, geleceği ve bir anlamda toplumların kaderini belirleyen kişilerdir. Öğretmen programı uygular, öğrenme sürecini yönetir ve öğrenme sürecinin her anında öğrencilerle etkileşim halindedir (MEB, 1999).

Öğrenciler öğrendiklerinin çoğunu öğretmenlerini gözlemleyerek öğrenirler. Bu nedenle, öğretmenin özellikleri önemli bir rol oynamaktadır. Bilginin hızla değiştiği bu çağda, öğretmenlerin sorgulayıcı bir ruhla ve öğrencilerine doğru bilgiyi aktarma motivasyonu ile hareket etmeleri önemlidir. Kendini geliştirmeye çalışan, daima en iyisi için çalışan, bu yolda karşılaşılan zorluklara karşı esnek olabilen, toplumun hâkim ideolojilerine karşı gelmeyen biri olmalıdır. Öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek, işlerini samimiyet, keyif ve duyarlılıkla yapmak, öfke problemlerini harekete geçirmek için günlük problemlerini sınıf dışına çıkarmaları önemlidir (Yetim ve Göktaş, 2004).

1.1. Sınıf Liderliği

Eğitim bağlamlarında farklı liderlik tarzları üzerine araştırmalar 1980'lerin sonunda ortaya çıkmıştır (Shumate, 2011) ve öğretimsel liderlik artan ilgi gören bir olgu haline gelmiştir. Okul müdürlerinin ve öğretmenlerin liderlik özelliklerine odaklanan öğretimsel liderlik, ulusal ve uluslararası literatürde geniş bir şekilde çalışılmaktadır.

Sınıf liderliği, çeşitli okul ortamlarında öğrenci öğreniminde önemli ve sürekli gelişme ile sonuçlanan okul müfredatında planlı değişiklikleri başlatmak ve uygulamak olarak tanımlanmaktadır. Öğretim liderliği öncelikle belirli eğitim hedefleri belirlemeye, müfredat tasarlamaya ve öğretmenleri ve öğretimi değerlendirmeye odaklanır (Day ve ark, 2016).

Sınıf liderliğinin birincil hedeflerinden biri, okulları öğrenen organizasyonlara dönüştürmektir. Eğitim örgütlerinde liderlik ayrışmasıyla ortaya çıkan sınıf öğretmeni liderliğinin önemi, 21. yüzyılın ortaya çıkan eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için daha iyi anlaşılmaktadır (Shah, 2017).

Daha yakın zamanlarda, örgütsel liderlik modelleri, liderliğin resmi olarak tek bir bireye atanmak yerine bir kuruluştaki birden fazla kişi tarafından paylaşılabileceğini öne sürmektedir. Eğitim kurumlarında da kullanılan “örgütsel liderlik modeli” öğretmenler için sınıf liderliği rollerinin ortaya çıkmasını hızlandırmıştır (Taylor ve ark, 2011).

Öğretmenin lider olduğu fikri yeni olmamakla birlikte hem eğitimde hem de organizasyonda öğretmenin liderlik rolünün algılanması, liderliğin dağıtık doğasında öğretmen liderliğinininkine benzerdir. "Lider olarak öğretmen" fikri son yıllarda sadece popülerlik kazanmakla kalmamış, aynı zamanda örgütsel değişim ve gelişim tartışmasına da girmiştir (Harris, 2005).

1.2. Sınıf Lideri Olarak Öğretmen

Öğretmen, görevleri gereği sınıf yöneticisi ve öğrenciler üzerinde yetki sahibidir. Ancak bir öğretmenin yönetici olması onu her zaman lider yapmaz. Bir öğretmen iyi bir yönetici olsa da lider olmayabilir. Yönetim organı yasal otoriteden üstündür. Bir öğretmenin sınıfta yönetici olmasının yanı sıra lider olabilmesi için de bir lider olarak kabul edilmesi gerekir. Bir liderin nitelikleri yıllar boyunca araştırılmak zorunda kalmıştır. Bu konuda farklı görüşler olsa da iyi bir lider problem çözme becerisi, ileri görüşlülük, doğru yerde karar verme, özgüven ve grup üyeleriyle etkili iletişim kurmayı gerektirir (Erden, 2005).

Ayrıca kişilik özellikleri açısından liderin soğukkanlı, zorluklarla başa çıkabilen, olumsuz duyguları kontrol edebilen, dürüst, samimi, zeki ve iş hayatında başarıya ulaşabilen biri olması gerekir. Öğretmenler de tüm liderler için geçerli olan bu niteliklere sahip olmalıdır. Sınıfta sorunları çözmek yerine gündeme getiren, kısa sürede karar veremeyen, sınıfta karşılaşılan zorluklar karşısında yılan gibi davranan, öğrencilere karşı dürüst olmayan, öğrenciler tarafından dikkate alınmayan ve sınıfta birçok olumsuz davranış meydana gelir. Öğrenciler, zayıf ve güvensiz olarak algıladıkları öğretmenler karşısında bunalıma girmekte ve sınıfta kendilerini dezavantajlı duruma düşüren çeşitli davranışlar sergilemektedirler (Erden, 2005).

Okulların amacı; özgür ve çok yönlü düşünebilen, sosyal yönü güçlü, ruhen ve bedenen sağlıklı, girişimci, ileri görüşlü, toplum kültürünü benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Öğretmenler de okulun amacını anlayacak ve buna göre hareket edeceklerdir. Bilim dünyasından gelen bilgileri anlama, yorumlama, kullanma ve bilgi toplumunda yenilerini keşfetme; hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkları geliştirmiş problem çözme becerisine sahip bireyler yetiştirmek eğitimde gerçekleşmesi beklenen diğer amaçlardandır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Etkileşim halinde gerçekleştirilen, dinamik ve karmaşık yapı arz eden öğrenme süreci bünyesinde öğrenci, öğretmen, okul ortamı, araç-gereç, öğretim yöntemi, teknoloji ve okul yönetimi gibi farklı etmenleri barındırmaktadır. Yönetim süreçlerinde gerçekleştirilen işbirlikli

yapılar örgüt politikalarının oluşturulması sürecinde birliktelik ve paylaşımı teşvik etmekte, liderliği resmi yaklaşımlardan ziyade uzmanlık yetkisi şeklinde sağlamaktadır.

Kavramsal çerçeveye göre, öğretmenlerin liderlik davranışlarının farklı alanlarını tartışmak mümkün görünmektedir. Bu alanlar, öğretmen liderliği davranışlarını, öğrencilerin yaşlarının gerektirdiği beceri ve yeterlilikleri kazanmasını sağlamayı ve öğrencilerin liderlik potansiyellerini açığa çıkarmayı içerir. Ayrıca öğretmenler mesleki gelişim noktasında adımlar atabilir ve işyerinde birbirlerinin gelişimini destekleyebilirler. Ayrıca eğitim sürecinde katılımcılar arasında yer alan anne-baba eğitimi sürecinde öğretmen ve veli arasındaki iletişimin miktarı birincil öneme sahiptir. Bu etki alanlarında öğretmen liderliğinin etkili bir şekilde uygulanması, öğretmen liderliğinin ne olduğunun tam olarak anlaşılmasıyla mümkün olacaktır. Sınıf liderliği, okul başarısını artırmada, okul ilerlemesini, problem çözmeyi ve değişim yönetimini vurgulamada önemli bir faktör olarak görülmektedir.

1.4. Araştırmanın Amacı

Çalışmada öğretmenlerin sınıf liderliği ile demografik özellikleri arasında bir ilişki olup olmadığının tespiti amaç edinilmiştir.

1.5. Problem Cümlesi

Öğretmenlerin sınıf liderliğinin demografik özellikleriyle arasında anlamlı ilişki var mı?

1.6. Alt Problemler

1. Sınıf liderliğinin düzeyi cinsiyete göre farklılık gösterir mi?
2. Sınıf liderliğinin düzeyi yaşa göre farklılık gösterir mi?
3. Sınıf liderliğinin düzeyi medeni duruma göre farklılık gösterir mi?
4. Sınıf liderliğinin düzeyi eğitim durumuna göre farklılık gösterir mi?
5. Sınıf liderliğinin düzeyi çalışılan okuldaki görev süresine göre farklılık gösterir mi?
6. Sınıf liderliğinin düzeyi meslekteki görev süresine göre farklılık gösterir mi?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizi açıklanmaktadır.

2.1. Araştırma Deseni

Nicel araştırma modeli ile desenlenen bu çalışma tarama araştırması niteliğindedir. Tarama çalışmaları, gruba ilişkin belirli özellikleri ortaya koymak için verilerin bir araya getirilmesini amaçlayan çalışmalardır (Büyüköztürk ve ark, 2008).

Çalışmada İstanbul ili Maltepe ilçesinde 162 öğretmen üzerinde Öğretmen Sınıf Liderliği Ölçeği kullanmıştır. Yapılan anket ilişkisel tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini, 2022 - 2023 eğitim - öğretim yılında İstanbul ili Maltepe ilçesindeki ilkokullarda görev yapan öğretmenler oluşturmuştur. Çalışma grubunda 162 öğretmenler yer almıştır. Tablo 1’de çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Gruplar	Cinsiyet		TOPLAM	
	Kadın	Erkek		
	f	f	f	%
	114	48	162	100

Tablo 1 incelendiğinde 114 kadın katılımcı, 48 erkek katılımcı olmak üzere toplam 162 kişilik çalışma grubunun olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Demografik bilgiler: Katılımcılar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak adına katılımcıların yaşının, cinsiyetinin, medeni durumunun, eğitim durumunun, çalıştığı okulda kaç yıldır görev yaptığının, meslekteki görev süresinin sorulduğu formdur.

Öğretmen Sınıf Liderlik Ölçeği: Öğretmen Sınıf Liderlik Ölçeği Karabağ Köse (2018) tarafından öğretmenlerin sınıf liderliğini belirlemeye yönelik geliştirilmiştir. Ölçek maddelerinin geliştirilmesi için öğretmen ve öğrencilerle görüşmeler yapılmış; literatür incelenmiş ve öğrencilere liderlik etmekle ilgili, öğretmen sorumluluk ve rolleri dikkate alınmıştır. İlk aşama uygulamasında 407 lise öğrencisi, ikinci aşama uygulamasında 594 lise öğrencisine ulaşılmıştır. Yapılan analizler, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda “Öğretmen Sınıf Liderlik Ölçeği” oluşturulmuştur. Öğretmen Sınıf Liderlik Ölçeği Öğretmen Formu ise “Öğretmen Sınıf Liderlik Ölçeği”nin uyarlaması ile yine Karabağ Köse (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk uygulama için 336, ikinci uygulama ve geçerlik çalışması için 396 ortaokul ve lise öğretmeni ile görüşülmüştür. Yapılan çalışmada açımlayıcı faktör analizi sonucunda 23 maddelik ölçeğin toplam varyansın %58’ini açıkladığı ve etkileşim, sınıf içi süreçler ve okul dışı süreçler olmak üzere üç faktörlü yapı gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları da uygulanmaya hazır olduğunu göstermiştir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Anket formu Google Form aracılığıyla öğretmenlere ulaştırılmış ve yanıtlar elektronik olarak alınmıştır.

2.5. Veri Analizi

SPSS 22.0 istatistik programı kullanılarak ölçek soruları T-testi ve Anova testiyle sonuca ulaştırılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın verilerine dayalı olarak elde edilen bulgulara ve bulgulara ait yorumlara yer verilmektedir.

3.1. Birinci probleme ilişkin bulgular

Sınıf liderliğinin cinsiyet bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan T- testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Sınıf Liderliğinin Cinsiyet Bakımından İncelenmesi

	Cinsiyet	n	Ort.	ss	t	p
Sınıf Liderliği	Kadın	114	3,8896	,80547	1,196	,202
	Erkek	48	3,7153	,93949		

Analiz sonuçlarına göre sınıf liderliği puanının cinsiyet bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

3.2. İkinci alt probleme ilişkin bulgular

Sınıf liderliğinin yaş bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan Anova testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Liderliğinin Yaş Bakımından İncelenmesi

	Yaş	n	Ort.	ss	F	p
Sınıf Liderliği	25-35	30	3,9306	,82788	,524	,593
	36-45	73	3,7648	,92216		
	46-60	59	3,8814	,76520		

Analiz sonuçlarına göre sınıf liderliği puanının yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

3.3. Üçüncü probleme ilişkin bulgular

Sınıf liderliğinin medeni durum bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan T- testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Sınıf Liderliğinin Medeni Durum Bakımından İncelenmesi

	Medeni Durum	n	Ort.	ss	t	p
Sınıf Liderliği	Bekar	40	3,9083	,66981	,603	,078
	Evli	122	3,8149	,90024		

Analiz sonuçlarına göre sınıf liderliği puanının medeni durum bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

3.4. Dördüncü probleme ilişkin bulgular

Sınıf liderliğinin eğitim durumu bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan T- testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 5. Sınıf Liderliğinin Eğitim Durumu Bakımından İncelenmesi

	Eğitim Durumu	n	Ort.	ss	t	p
Sınıf Liderliği	Lisans	125	3,8907	,84716	1,459	,888
	Yüksek Lisans	37	3,6599	,83850		

Analiz sonuçlarına göre sınıf liderliği puanının eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

3.5. Beşinci alt probleme ilişkin bulgular

Sınıf liderliğinin çalışılan okulda görev yapma süresi durumu bakımından farklılık göstermesinin analiz edilmesi amacıyla yapılan Anova testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 6. Sınıf Liderliğinin Çalışılan Okulda Görev Yapma Süresi Bakımından İncelenmesi

	Okulda Görev Süresi	n	Ort.	ss	F	p
Sınıf Liderliği	1-5 yıl	90	3,8491	,86141	,228	,877
	6-10 yıl	31	3,7446	,84161		
	11-20 yıl	30	3,8500	,93218		
	21 yıl ve üzeri	11	3,9773	,53241		

Analiz sonuçlarına göre sınıf liderliğinin çalışılan okulda görev yapma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

3.6. Altıncı alt probleme ilişkin bulgular

Sınıf liderliğinin mesleki kıdem bakımından analiz edilmesi amacıyla yapılan Anova testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Sınıf Liderliğinin Mesleki Kıdem Bakımından İncelenmesi

	Mesleki Kıdem	n	Ort.	ss	F	p
Sınıf Liderliği	1-6 yıl	15	4,2389	,61388	1,793	,151
	7-11 yıl	20	3,8542	,92040		
	12-19 yıl	38	3,6469	,98209		
	20 ve üzeri	89	3,8483	,79023		

Analiz sonuçlarına göre sınıf liderliğinin mesleki kıdem bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Öğretmenlik mesleği doğası gereği yönlendirme, yol gösterme ve liderlik ile doğrudan ilişkilidir. Sınıf süreçleriyle sınırlı kalmayan, sınıf dışında da liderlik rolleri üstlenen, meslektaşlarına ve öğrencilerine rol model olabilen lider öğretmen, eğitim kurumlarının temel amaçlarına ulaşmasında öncü rol oynamaktadır.

Eğitim, toplumsal değişim ve beraberindeki değişim süreçlerinde önemli bir kavramdır. Eğitim kurumlarında öğretmenler bu değişim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Öğretmenlerin okul yapısı ve sosyal çevrede yönetim süreçleri ve liderlik davranışlarının sorumluluklarını üstlenmedeki güçlükleri her zaman ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin liderlik rolünün ve takım rolünün yeniden düşünülmesi de dahil olmak üzere yeni reformlar gündemdedir. Konunun güncelliğinden yola çıkarak yapılan anket araştırmasının sonuçları aşağıdaki gibidir:

Analiz sonuçlarına göre sınıf liderliği puanının cinsiyet bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonuçlarını destekler nitelikte Beycioğlu (2009) ile Yılmaz ve ark (2017)'un yaptığı çalışmalarda öğretmenlerle yapılan çalışmalarda sınıf liderliğinin cinsiyet üzerinde bir etkisi tespit edilmemiştir.

Sınıf liderliği puanının yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Yaptığımız çalışma sonucundan farklı olarak Yıldız Arıganoğlu (2021) yaptığı araştırmada sınıf liderliğinin yaş bakımından anlamlı farklılık içerdiği tespit edilmiştir.

Sınıf liderliği puanının medeni durum bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucunu destekler nitelikte İbicioğlu ve ark (2009) yaptıkları çalışmada sınıf liderliğinin medeni durum bakımından anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Sınıf liderliği puanının eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Sınıf liderliğinin çalışılan okulda görev yapma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Sınıf liderliğinin mesleki kıdem bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Yiğit ve ark, (2013) yaptığı çalışmada sınıf liderliğinin eğitim durumu, mesleki kıdem bakımından anlamlı farklılık içermediği tespit edilmiştir.

4.1. Öneriler

Liderlik konusu eğitim kurumlarında oldukça büyük bir öneme sahiptir. Sınıf liderliği son dönemde etkisini arttıran bir kavramdır. Yapılan çalışmada İstanbul ilinde 162 öğretmen üzerinde anket uygulaması yapılmıştır.

Bundan sonraki çalışmalarda öğretmenlerin sınıf liderliklerini etkileyen faktörlere daha çok seçenek eklenebilir. Örneğin hizmet içi eğitim alan öğretmenlerin sınıf liderliklerinin araştırılması literatürdeki boşluğu dolduracaktır.

Öğretmenler üzerinde uygulanan ölçek okul yöneticilerine de uygulanırsa daha geniş sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

Beycioğlu, K. (2009). *İlköğretim okullarında öğretmenlerin sergiledikleri liderlik rollerine ilişkin bir değerlendirme: Hatay ili örneği*. (doktora tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Ö. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.

Day, C., Qing G., Pam S. (2016). The impact of leadership on student outcomes: how successful leaders use transformational and instructional strategies to make a difference. *Educational Administration Quarterly*, 52 (2), 221-258.

Erden, M. (2005). Sınıf yönetimi, İstanbul: Yeni Çizgi Yayın Dağıtım

Harris, A. (2005). Teacher leadership: More than just a feel-good factor?. *Leadership and Policy in Schools*, 4, 201-219.

İbicioğlu, H., Özmen, H. İ. ve Taş, S. (2009). Liderlik davranışı ve toplumsal norm ilişkisi: ampirik bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 1-23.

- Karabağ Köse, E. (2018). Öğretmen sınıf liderliği ölçeği öğretmen formu geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Milli Eğitim*, 47 (220), 5-18.
- MEB. (1999). *Komisyon çalışması. Öğretmen yetkinlikleri*. Ankara.
- Shah, S., R. (2017). The significance of teacher leadership in TESOL: A theoretical perspective. *Arab World English Journal*, 8 (4), 240-258.
- Shumate, R., L. (2011). *Transfromational versus transactional leadership: which perceived leadership style has the stronger relationship between teacher efficacy and student achievement*. (doctoral dissertation), Trevecca Nazarene University. School of Education.
- Taylor, M., Goeke, J., Klein, E., Onore, C. (2011). Changing leadership: Teachers lead the way for schools that learn. *Teaching and Teacher Education*, 27 (5), 920-929.
- Yetim, A. Göktaş, Z. (2004). Öğretmenin mesleki ve kişisel nitelikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12 (2), 541-550.
- Yıldız Arıganoğlu, E. (2021). Öğretmenlerin sınıf liderlikleri konusundaki farkındalıklarının incelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1, 66-94.
- Yılmaz, K., Oğuz, A. ve Altinkurt, Y. (2017). Öğretmenlerin liderlik davranışları ile öğrenen özerkliğini destekleme davranışları arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3)
- Yiğit, Y., Doğan, S. ve Uğurlu, C. T. (2013). Öğretmenlerin öğretmen liderliği davranışlarına ilişkin görüşleri. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(2), 93-105.